

לה ילדים קטנים שמטרידין אותה, ואין לה פנאי לקבוע אכילתה אפילו בפני עצמה, וכ"ש שלא עם אחרים, בחול שכל אחד ממחר באכילתו, שא"כ הא לא שייכא כלל לאכילתו. ומזה נמשך שאף אם אירע לפעמים שגם האשה היה לה פנאי לאכול בקביעות, לא הורגלו הנשים לענות לזימון. אבל על הבעל וודאי מוטל שיקרא לה כאשר היא חייבת, ולא להניח להאינשי לברך קודם שהיא באה להשלחן לברך יחד בזימון, או לכה"פ שתשיב ברוך שאכלנו, ותחכה עד שיגמור המברך ברכת הזון. ובשבת שהכל אוכלין יחד, ואין לשום אחד למחר לברך, מוכרחין לקרוא לה לברך יחד בברכת הזימון. ולא שייך לבקש זכות על הנשים, כי מה יש לה לעשות אם האנשים זימנו בלעדיה, ולא חיבו עליה. אבל האנשים בשבת כשממחרין לברך בזימון, ואין רוצין לחכות על הנשים, וגם אין קוראין להנשים, זה וודאי אסור בשבת, וגם בימי החול הרבה פעמים.

יא) אם מותר למסור גנב לערכאות המדינה

ובדבר גנב שגנב ס'ת וכלי כסף מביה"כ, אם מותר למסרו לערכאות המדינה ולמשטרה (פאליס), שידוע שהם דנים ביסורי הגוף במאסר הרבה שנים, הנה לכאורה פשוט שאין שייך להתיר. אף אם לא היה כלל איסור לידון בדיני המדינות לפני שופטי המדינה, אבל הא אין לנו למסור לדונו בדברים שלא שייך בדיני התורה, שהוא ממך כפי שומת הבקיאן, והם דנים ביסורים שזה לא חייבה תורה. ועיין במ"ק דף י"ז ע"א, בעובדא דר"ל הוה מגטר פרדיסא, אתא והוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, ושמתיה ר"ל, וא"ל ההוא גברא אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא, אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך, ושאל ר"ל בבי מדרשא ואמרו שלו נידוי שלך אינו נידוי, והוצרך ר"ל להתיר נידויו.

חזינן דאף על גבבא אסור להחמיר יותר מדינה שחייבה תורה. וא"כ פשוט שגם מכוח וישיבה במאסר וכל יסורי הגוף, שאסור, וחייב המכור אחר המעשה מלקות, מלא יסיף. ורק קודם שגנב רשאי להכותו שלא לגנוב. וכהא דבב"ק דף כ"ז ע"ב, בהא דגרגותא דבי תרי דאתא חד קא דלי ביזמא דלאו דיליה, ומחייב, ואמר רב נחמן דלכר"ע היה רשאי למעבד דינא לנפשיה, שלא להניחו למידלא. ורב נחמן עצמו סובר דאפילו שלא במקום פסידא עביד דינא לנפשיה, שלא להניחו לגזול ממנו, וכן כשרואה חפץ שלו יכול ליקח בעצמו. אבל לתפוס חפץ ומעות בעד חוב, אף באופן שיכול לתפוס, הוא דוקא שלא בהכאה ועיין פרטי הדינים בחו"מ סימן ד'. וממילא לא שייך להתיר למסור את הגנב לערכאות, לדונו במאסר ובשאר עונשי הגוף.

והא דעוסק בזיופים, ויש לחוש שזיק רבים, איתא ברמ"א סימן שפ"ח סעיף י"ב, שכשהתרו בו ואינו משגיח

הוא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובוודאי בעיר גדולה כגוא יארק, לא מסתבר שיצטרך להכריז בבתי כנסיות של כל נוא יארק, אלא בבתי כנסיות דשייך שיבואו לשם אנשים מן המקום שבו נמצאה האבידה. שלכן כשנמצא בביה"כ, מאחר שהיה שם שחזינן שהוא מבאי ביה"כ, אפשר שסגי בהכרזה בביה"כ זה לבד, וישמעו מזה גם בתי כנסיות הקרובים. ויתר טוב שידיעו גם לבתי כנסיות הקרובות, ויתר אין מחוייבין. ופשוט שאין החיוב על כל מי שראה ראשון שהוא יכניסנו לביתו, מאחר שיש מקום שמר בביה"כ, ויהיה שמור לבעל האבדה. וברוב הימים, אם עדיין לא נמצא, יש למכור, דבגד עשוי להתקלקל. ויהיו הדמים וסימני הבגד כתובים ומנוחים. ואם רוצים, רשאים להשתמש לצרכי ביה"כ אם צריכין, דהלכה כר"ט במתני' דבבא מציעא כ"ח ע"ב, ויכתבו סך המעות, שכשיבא בעל האבדה יתנו לו. וכל זה דברים פשוטים וסודרים.

ט. אם יש להסתכל בצפרניים קודם ברכת בורא מאורי האש, משום דתויתא ברכת השבח

העיקר בברכת מאורי האש כמנהג העולם, לברך תחלה ואח"כ להסתכל בצפרניים. ומפורש כן בסידור הריעב"ץ ובסידור הגר"א. והטעם דאפילו שאינו ברכת הנהנין, כיון דעכ"פ תנן בברכות דף ג"א ע"ב אין מברכין על הטר עד שיאורו לאורו, ופרש"י שיהיו נהנים ממנו, הוא כברכה גם על ההנאה, שצריך שתהא הברכה לפני ההנאה. משום דהלכה כרבא דאמר בדף ג"ג ע"ב יאותו ממש, וכעולא חזקיה שצריך הנאה גדולה, עיין בדה"ח אות כ', ולא שודא מידה על גדול האור ושיעור הקורבה לאורו. ותמה מאד מה שהמ"ב בסימן רצ"ז ס"ק ל"א, כתב ורואה הצפרניים ומברך בורא מאורי האש, דלא סגרי"א ודלא כדריעב"ץ. ואף שאיתא כן בפמ"ג סימן רצ"ח במש"ז סק"ב, הא כתב זה רק לטעם הש"ל שהביא הטי"ו, ולא משמע כלל שפוסק הכי. ואדרבה משמע שדוא חידוש לטעם זה, ולא לדינא, מדלא כתב הפמ"ג ולכן כיון שהביא הטי"ו טעם הש"ל יש לברך אחר שכבר נהנה. אבל אף אם היה המ"ב סובר שהפמ"ג סובר כן להלכה, נמי לא הי"ל לפסוק כן, שדוא נגד דעת הגר"א ודעת הריעב"ץ, וצ"ג. עכ"פ המנהג שלנו לברך תחילה ואח"כ להסתכל בצפרניים, הוא כפי הדין.

י. אם נשים שאכלו עם שלושה אנשים חייבות לענות כברכת הזימון

בדבר נשים כשאכלו בשלחן עם ג' אנשים, חייבות לענות ברכת הזימון, כמפורש בסימן קצ"ט סעיף ז'. אבל בחול, שליכא ברוב המקומות סעודה קבועה לאכול כולן ביחד, והיא טרודה בעשיית האוכלין ובהגשתן להשלחן לכל אחד, אין כוונתה לישב לאכול ביחד. וכ"ש כשיש

מגונה, ואינו איסור, הוא דאי אמת וברור. ומסתבר שוודאי צווח מתחילה, עד שנשתקעו השמות בין ישראל, שנקראו כבר לשמות ישראל. וכדהבאתי הרבה גדולי עולם שנקראו בשמות לעז, כרבינו ויידאל בעל המ"מ והר" מיימון אב"ד של הרמב"ם. וכשתעיין בריב"ש תמצא ערך כ"ה שמות ת"ח שהם שמות לועזיות לבד, שבנראה לא היה להם אלא זה השם דלעז לבד. ומה שפי' מע"כ איזה שמות שיש להם באור, שוידאל הוא תרגום צרפתי חיים, הגה שם ויידאל מצינו בחכמי ספרד ולא בחכמי צרפת, ובלשון ספרד תרגום של חיים הוא ביבאנט, עיין בלשון המחבר בש"ע אה"ע סימן קכ"ט סעיף י"ז. וכמו כן נקרא חיים בנבנשת, בלשון ספרד, כמו שהיה נקרא בעל כנה"ג. מ"מ אפשר שהיו אבותיו של רבינו ויידאל מצרפת שבאו אחר זמן לספרד. אבל בריב"ש שהוא ספרדי איתא עוד אינשי בשם ויידאל, או אנויידאל, שהוא ג"כ שם ויידאל אך בהוספת אותיות אנ קדם עיקר השם, כמו שאיתא שם הרבה שמות בהוספת אותיות כמו אנשמאל אנמשה וכדומה, וכן הוא אנויידאל שהוא היה מי שנקרא ויידאל, אבל בהוספת אותיות אנ והוא כנראה היה סימן לאיזה גדלות וחשיבות וכדומה, שא"כ חזינן שא"א לומר כפירוש מע"כ.

אבל אף אם נימא שהשם יש לו פירוש וכזונה, האם בשביל זה אין שם זה משמות של נכרים דהמדינה. ואם רוצה לקרא לבנו בשם חיים לסימן ברכה, הלא יותר טוב ונקל לקרותו חיים בלשון הקודש שגם מלאכי השרת מכירין, ולא ביבאנט ובנבנשת ולא ויידאל. אלא היה זה משום הסכיבה שבגלות, שכל הדיבור המוכן והמורגל אף לרובא דרובא, וגם אצל חכמי התורה ובלמוד התורה, היה רק בשפת המדינה. דחכמי צרפת דיברו ולמדו התורה, כמה שהוצרכו לבאר הרב לתלמידיו וגם חכם לחברו חכם, רק בצרפתית. וחכמי ספרד שהיה מתחילה בשפה ערבית, למדו בערבית וחיברו חיבוריהם בלשון הערבי, כדמצינו הסוגיות הקשות ביאר הר"ף בלשון ערבי. וגם הרמב"ם כתב פירוש על משניות בלשון ערבי, וכן ספר מורה נבוכים, ורק ספר פסקי הלכות שקראו היד החזקה חיבר בלשון הקודש, משום שלא רצה לשנות ספר של הלכות פסוקות מלשון המשנה. אבל חכמי צרפת אף שלמדו ולימדו לתלמידים בשפת צרפתית, לא מצינו שחיברו חיבורים בכתב אלא בלשון הגמ'. וכן חכמי אשכנז אף שלמדו ולימדו בשפת אשכנז, לא מצינו שחיברו בכתב אלא בלשון הגמ', אבל בכל הענינים דברו בשפת אשכנז. ושפת אשכנז זכתה מברכת נח, יפת אלקים ליפת, שאף אחר שירדו משם לפולין ולרוסלאנד אשר משלה גם על ליטא וליטביא ועוד מדינות, שנשאר שפת אשכנז לשפת היהודים, אך שנתערבו הרבה תיבות מלשונות פולין ורוסלאנד, וגם ממדינות הקטנות, שממילא אינה שפת אשכנז ברורה, אלא נעשה כשפה חדשה בשם אידיש, אף שרוב השפה הוא שפת אשכנז, וגם איכא שינוי בהברותיה. ושפה זו היא גם אצל

יכולין למוסר לומר שאין אחר מתעסק בו אלא זה לבד. ומשמע דזיק רבים שכתב, איירי שיאמרו הערכאות שגם אחרים עוסקים בזיפים, כדכתב שאומרין שאין אחר מתעסק אלא זה, היינו שרק בדרך זה שהוא להציל את האחרים שגרם שיאמרו על האחרים שעושין זה, רשאי. אבל בשביל שהזיק זיפו אף לרכים, לא התיר למסרו אף בלשון זה. והנה איתא בדרכי משה ס"ק ט"ז, כתב מהר"ם מריזבורק מי שרוחץ רבים בעסקיו כגון שעוסק במטבעות פסולין וכדומה, אם התרו בו הקהל ולא השיגה ימסרוהו לשלטון, ויחיד שבא לו עלילה בגינו יכול לומר שהוא אינו עושה, אלא פלוגי. ולכאורה משמע שבמזיק רבים יכולין למוסרו לשלטון להדיא, ורק יחיד שבא לו עלילה בשבילו יסל ג"כ למוסרו לשלטון רק בלשון שמצדיק עצמו. אבל אף בד"מ פירושו שאיכא רבים שהשלטון רוצה לעונשם בשבילו, שזה שייד ללשון מי שרוחץ רבים. לא על מה שהזיק ע"ז שלקחו מטבעות המזויפים בטעות, ונדע להם שהזיק במזון, אלא שע"י שהטעה אותם שהן מטבעות, הציאו מטבעות המזויפין לאחרים, והם תובעין אותם לשלטון, שמתרין למוסרו להדיא. ויחיד שנעשה עליו עלילה זו בשבילו, יכול למוסרו אותו לשלטון רק בדרך זה, שהוא להצדיק עצמו, לומר שהוא לא עשה זה אלא פלוגי שהטעהו. והרמ"א החמיר למעשה, שאף ביש לחוש שגם רבים זיק שיעלילו עליהם עלילה בשבילו, נמי ימסרוהו רק בדרך זה. והרמ"א לא הוכיר כלל הדין באם יחיד בא עליו עלילה בשבילו. אבל מסתבר דליכא חילוק לדחיה, ולא יפלוג בתרתי ע"מ שכתב בד"מ ועיין בסמ"ע סק"ל.

עכ"פ בגנב ובמזיק אסור למוסרו לשלטון. ולא קשה מעובדא דר"א בר"ש ור' ישמעאל בר' יוסי בב"מ דף פ"ג ע"ב, כדתירין הב"י בס"ס שפ"ת, דכיוון שנתמנו ע"ז מהמלכות שאני, והביא זה מתשובת הרשב"א. ידיו,

משה פיינשטיין

סימן י

קריאת הבנים והבנות בשמות לעז, ובענין איזה שמות פרטיים וכתובתם בגט

בע"ה ח' מרחשון תשמ"ב.

מע"כ ידידי החשוב ומכובד מאד ורוצה לתקן דורנו זה, כש"ת מהר"ר עמנואל ראב"ד שליט"א שלום וברכה לעולם.

א. כמה שוודאי שאין איסור בקריאת בנים ובנות בשמות לעז כיוון שהרבה גדולי עולם נקראו בשמות כאלה.

הנה כתובתי באג"מ או"ח חלק ד' סימן ס"ז כתבתי שלקראו הבנים והבנות בשמות לעז הוא דבר

בעירנו אשדוד נגנב מקופה ציבורית פעמים אחדות כסף מזומן. לפי כל הסימנים יד אחד האנשים בזה אולם אין בידינו האמצעים שיביאו לידי הודאתו. נשאלה השאלה אם מותר לפנות למשטרה אשר אחרי חקירתה, אם תצליח, תביא את החשוד למשפט החילוני, המסקנות עלולות להיות חמורות, כי עלול להיות שהחשוד הוא בעל משפחה גדולה, נוסף לכך אם זה מישהו שקשור עם עבודת הקודש, עלול להיות חלילה גם חילול ה' ר"ל, מאידך יתכן שכספי ציבור נעלמים ומי יודע מה עוד.

תשובה

מוצש"ק פר' תרומה תשל"א

לכבוד הרב הגאון המפורסם מוהר"ר סיני אדלר שליט"א רב העיר אשדוד
ברכה ושלו' רב.

ל"י למוסרן לערכאות והוכיח מהא דב"ב קס"ז ומב"מ כ"ה דמצוה על הדיין להכותו וליסרו ע"פ אומדן דעתו שיודה באמת, והביא שם מעשה רב מהגאון ר' העשל והש"ך עיי"ש אלא שלבסוף הוא מסיק "וחוכך אני מאוד שלא למסרו לערכאותיהם וכבר אמרו רז"ל כתוא מכמר יש לחוש שאם יודה ידונו אותו למיתה" ומכאן דזה לא שייך בזמנינו, הרי מן הדין רשאים לפנות למשטרה, אולם לפי"ד כת"ר עלול להיות חילול השם, ואין בידי להביע דיעה ע"ז הואיל ואינני יודע את הענין, והדבר נתון איפוא לשקול דעת כת"ר.

והנני בזה ידידו

יוסף של' אלישיב

קבלתי מכתבו וע"ד השאלה הראשונה, אם על עד הבדיקה נמצא דם גם אם נניח כדברי הרופא האומר שהוא יודע להבחין בין דם טמא ודם טהור [כלומר דם מכה] מ"מ העד של הפסק טהרה מלוכלך בדם והו"ל כאילו נעשתה הבדיקה בעד צבוע אדום. והואיל וכפי הנראה שזו היא שאלת זמן וכעבור זמן ניכר מהלידה ובצירוף הטפול של הרופא יתוקן הדבר, הרי אין אני רואה מקום להתיר.

ואשר לשאלה השני' עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ה מ"ש בנידונו בא' שמצא תיבתו פרוצה ונגנבה מתוכה הון רב ויש לו אומדנות המוכיחות שאחד ממשרתיו עשה המעשה הזה, אי שרי

סימן קצט

התחייבות בהסכם אי מהני בלא קנין

...אכן מה שיש לדון הוא אם במקרה שלפנינו היו התנאים הדרושים — לפי ההלכה — לקיום ההסכם שיהא בר — תוקף.

וזה נוסח ההתחייבות בפרוטוקול, הבעל מתחייב לשלם לאשה סך מאתיים ל"י לחודש החל מיום סדור הגט, וזה עבור פרנסת שתי הבנות שתמצאנה אצל האם, סך זה צמוד למרדד ויקר המחיה, התחייבות זו כחה יפה עד אשר הבנות תגענה לגיל של שמונה עשרה שנה. תמורת הסך מאתיים ל"י לחודש שהאשה תקבל מהבעל, עליה לפרנס הבנות, לכלכלן, לחנכן, ולטפל בבנות במסירות ובאהבה.

הצדדים מסכימים מראש כי כל סכסוך שיתעורר בעתיד ביניהם בקשר להחזקת הבנות ו — או מקום המצאן ו — או חנוכן ו — או מקום מגורן תובא השאלה להכרעת ביה"ד הרבני בחיפה, האשה מוותרת על התוכנה.

הצדדים חתמו על הסכם זה בחתימת ידם ברף של הפרוטוקול, אולם לא נאמר שם שהבעל קבל בקנין על התחייבות הנ"ל.

של ישראל, אם אינו יודע בבירור שהיתה יד
ישראל באמצע.

סימן עא

עוד בענין מסירה למשטרה

נשאלתי ע"י כמה מחשובי תושבי שכונתנו
בהיות ולאחרונה נתרבו הגניבות
מבתי התושבים ויש רגלים לדבר שידוע מאן
הוא, האם מותר למוסרו למשטרה.

הנה כבר נתפרסם ברבים כו"כ תשובות
שכתב מרן רבינו זצוק"ל בדבר מסירה
לרשויות (ויובאו חלקן להלן בסימן עג).
ובכמה תשובות שהשיב לאחד מגדולי התורה
בארה"ב שליט"א אודות מסירה לשלטונות
אדם שמתעלל בזולתו בעניני כיעור, והביא
רבינו את תשובת הרשב"א (ח"ג סי' שצג)
שמדבריו למדים שיש רשות לחכמי הדור
בדבר שיש בו משום תיקון העולם לגדור גדר
ולעמוד בפרץ אפי' בדבר שאין עליו הורמנא
דמלכא. ולכן כתב להתיר להודיע למשטרה
בכה"ג "באופן שהדבר ברור שאכן ידו
במעל". ומאידך הוסיף רבינו וכתב דבכה"ג
"שאין אפי' רגלים לדבר וכו' אם נתיר הדבר
הרס העולם יש כאן". נראים הדברים שרבינו
הזכיר בתשובות תרי אנפין או שהדבר ברור
או שברור שאינו כן, וזאת כדי שיזהרו שלא
יבואו להעליל על כל אחד ויבואו ל'הרס
העולם', אבל פשוט בדעת רבינו דבמקום
שיש רגלים לדבר מותר למוסרו.

וכן מפורש בתשובה נוספת שכתב להגאון
רבי סיני אדלר (דבר סיני עמ' מו, וקובץ
תשובות ח"א סי' קצח) בענין למוסרו למשטרה
אדם שיש רגלים לדבר שהוא גנב וכתב שם

וכנראה סבר רבינו שכאשר יש חשש
שימשיך להזיק לזולתו הרי זה נכלל במה
שכתב הרמב"ם (בהי"א) שמיצר לציבור
מותר למוסרו, או שזה בכלל דברי הרשב"א
דיש בזה משום תקנת הציבור.

וכתב בזה רבינו (קובץ תשובות ח"ג סי' רלב)
דדבר פשוט הוא למוסרו למלכות משום
שמיצר לרבים בעינין לג' תנאים: א. שהדבר
ברור שבדעתו של הנמסר להמשיך בדרכו
הנלוזה. ב. אין יד ישראל תקיפה לעצור בעדו.
ג. הדבר ברור שהנמסר אכן עשה את המיוחס
אליו, ואין המוסר רשאי להחליט בדבר זה
עפ"י דעתו.

ב. עוד נשאל רבינו זצוק"ל מאחד ששכח את
כרטיס האשראי שלו בחנות ואחד העובדים
נטל את הכרטיס והשתמש בו ונתפס הגנב
ע"י המשטרה, ובא עכשיו הגנב בטענת פדיון
שבויים לבעל הכרטיס, ומבקש שילך
למשטרה ושם יאמר שנתן לו רשות להשתמש
בכרטיס, דאילולי זאת יושיבו אותו בכלא
ואיכא פדיון שבויים.

והשיב לו רבינו זצוק"ל, דפשיטא דעד שאינו
משיב את כל מה שגנב שאין שום סרך מדת
חסידות לומר למשטרה שנעשה הדבר
ברשות, ורק אחר שהשיב כל מה שגנב יכול
הוא לפנים משורת הדין לומר שנתן לו רשות,
אבל בכל גווני אין כאן טענה של פדיון
שבויים דהלא הוא גנב והוא צריך לישא בעול
מה שפשע.

אמנם כל זה במסירה של ישראל לרשויות,
אבל במקום שגוי עשה נזק וכדו' לישראל
פשיטא דמותר למוסרו למשטרה אף ללא כל
התנאים הנ"ל, ואף במקום שיש לחוש שיד
ישראל היתה באמצע, שרי למוסרו את הגוי
המזיק למשטרה, ולא אמרינן שיש כאן מסירה

ששמעתי ממרן רבינו דאין חשש חילול השם במסירה למשטרה של גנבים או אלימים המכים את חבריהם אף שהם נראים כשומרי תורה ומצוות. וראה מש"כ בענין זה בשו"ת חוות יאיר (סי' קלט) דאין לחוש שמא יאמרו הגוים על גנב יהודי שכלל היהודים עוסקים בזה, "אין אלו רק דברי המון עם ולא חכמים שבהם ושלטונים הלא גם מהם ובהם יראו וימצאו לאלפים". ואף אמנם דהתם אסר למוסרו לגוים, זה רק משום דמיירי דיהרגוהו על גניבתו וכמו שאירע שם לבסוף ה"ש, עי"ש, אבל כיון דבזמננו לא שייך חשש זה, אין לחוש לזאת וכדכתב רבינו זצוק"ל בתשובתו הנ"ל.

אמנם כל זה מיירי בעצם המסירה על מנת לעצור אותם מלהמשיך במעשיהם הנלוזים, אך אחר שכבר הורשע בדין, בזה בא מעשה לפני רבינו זצוק"ל באדם שנעצר והורשע בדין המלכות של גויים, ועתה נתון הוא בדיניהם לכמה זמן ובאיזה עונש להענישו, ושאלו ילדיו אם מותר להם לילך להעיד (עדות אופי וכדו') לטובתו בבית המשפט של הגויים, בזה הורה רבינו זצוק"ל דכיון דמצד דין המלכות קרוב לוודאי שהם מענישים טפי מהחייב הנצרך, פשיטא שראוי הוא שילכו להעיד לטובתו ויעוררו את רחמי השופט הנכרי שיקל בעונשו שאינו כפי הדין.

סימן עב

בענין מסירה לרשויות במקרה של פגיעה בילדים

הואיל והשאלה נשאלה - לדאבון לב - בכמה אופנים ומקומות, יש לציין את התשובה שכתב מרן רבינו זצוק"ל להגאון

להיתר עפ"י מה שכתב בתשובות פנים מאירות (ח"ב סי' קנה) דדן בשאלה באחד שמצא תיבתו פרצה ויש לו אומדנות המוכיחות שאחד ממשרתיו עשה המעשה הזה ומתיר שם לייסרו "באם שהדבר ברור ע"פ חקירות אנשים יראי אלוקים שיש מקום לחשדו", אלא דהוסיף "וחוכך אני מאד שלא למוסרו לערכאותיהם, וכבר אמרו חז"ל כתוא מכמר, יש לחוש שאם יודה ידונו אותו למיתה". ולמד מזה רבינו דרק במקום שיש חשש שידנהו למיתה אסור למסור, ומכיון שבזמננו אין חשש כזה, כתב רבינו ד"מן הדין רשאים לפנות למשטרה" - (אלא דהוסיף דיש לדון לגבי חילול ה' - יע"ש).

ואכן שמעתי כו"כ פעמים ממרן רבינו זצוק"ל שמותר למסור גנב למשטרה, וכן השיב בענין אדם שידוע שהיה מעורב בתאונת "פגע וברח". אלא דסייג דכל זה דוקא אם חוששים שימשיך בדרכו הרעה, אבל כשידוע ששב מדרכו הרעה והתיצב על דרך טוב אין רשות למוסרו למשטרה כדי שיענישוהו על העבר.

ובדבר השאלה באחד שנתפס ע"י המשטרה בעוון גניבה, האם מותר להתלונן במשטרה על מעשי גניבה נוספים שיש רגלים לדבר שבוצעו על ידי אותו גנב. הנה בחודש סיון תשנ"ו היה מקרה בעובדת דואר שנתפסה ע"י המשטרה בכמה מעשי גניבה, ובחלק מהמקרים היה מדובר ככל הנראה בגניבת מעטפות כסף שנשלחו לבית מדרשנו ע"י מגויי קרן המעשרות, ושאלנו לרבינו אם יש לגשת למשטרה להתלונן גם על מקרים אלו.

ואמר רבינו שהדבר מותר רק אם תהיה לקרן המעשרות תועלת מכך אולם במקום שלא תהיה לקרן תועלת אין לפנות למשטרה.

והנה בענין חשש חילול ד' היו פעמים

הגדול ר"פ כהן שליט"א שהיא נדפסה גם בקובץ תשובות (ח"ג סי' רלא).

בס"ד צום העשירי תשס"ד

לידידי וכו'...

מכתבו קבלתי במועדו ולא עלתה בידי להשיבו עד שהגעתי ליומא דמפגרי ביה רבנן. תוכן השאלה, אחד שיודע שמישהו מתעלל בילד או בילדה בענינים מכוערים, ובאופן שאין בידינו לעצור בעדו שלא ימשיך במעשיו הרעים, האם מותר להודיע על כך לפקיד הממשלה.

והנה וז"ל הרשב"א בתשו' (ח"ג סי' שצ"ג) "רואה אני שאם העדים נאמנים אצל הברורים רשאים הן לקנוס קנס ממון או עונש הגוף הכל לפי מה שיראה להם, וזה מקיים העולם, שאם אתם מעמידין הכל על הדינין הקצובים בתורה ושלא לענוש אלא כמו שענשה התורה... נמצא העולם חרב... ונמצאו פורצין גדרו של עולם נמצא העולם שמים. וכבר קנסו קנסות במכה את חברו וכו' בכל מקום ומקום דנין לגדור את הדור. וכן עושין בכל דור ודור ובכל מקום ומקום שרואין שהשעה צריכה לכך... והנה אמרו דרב הונא שהיה מבבל קץ ידא... ולפיכך ברורים אלו שענשו זה אם ראו צורך השעה לתיקון המדינה... כדין עשו... וכ"ש בדאיכא הורמנא דמלכא וכענין ר' אלעזר בר' שמעון בריש פרק הפועלים".

מתוך דברי הרשב"א שמעינן בדבר שיש בו משום תיקון העולם יש כח לחכמי ישראל שבכל דור ודור לגדור גדר ולעמוד בפרץ גם במקום שאין לנו צירוף של הורמנא דמלכא. וממה שכתב הריטב"א בחי' לב"מ (פ"ג ע"ב) משמע לכאורה דכחו של הורמנא דמלכא הוא, וז"ל שם "אמר להו תפסוהו, והא דדאין בלא עדים והתראה, ושלא בזמן סנהדרין, שאני הכא דשליחא דמלכא הוא ומדיני המלכות

להרוג בלא עדים והתראה לייסר העולם, כמו שראינו בדוד שהרג גר עמלקי ושלחו של מלך כמותו..." אך כפי האמור בדבר שיש בו משום תיקון העולם א"צ בקבלת הורמנא דמלכא, אלא ביד ב"ד של ישראל עצמו לענוש עונש ממון ואף עונשי הגוף להכותו ולאוסרו ואף למוסרו למלכות שידונו אותו כפי משפטיהם והכל כפי ראות עיני הב"ד.

אכן כ"ז להתיר להודיע לממשלה הוא באופן שהדבר ברור שאכן ידו במעל, ובוזה יש משום תיקון העולם, אך באופן שאין אפילו רגלים לדבר, אלא איזה דמיון, אם נתיר הדבר לא רק שאין בזה משום תיקון העולם, אלא הרס העולם יש כאן, ויתכן שבגלל מרירות של תלמיד כלפי המורה מעליל על המורה, או בגלל איזה הנאה כספית או בגלל איזה דמיון שוא מכניסים אדם למצב שטוב מותו מחיו על לא עול בכפו, ואין אני רואה שום היתר בדבר.

והנני בזה ידידושי'ת

סימן עג

עוד בענין מסירה לרשויות במקרה של פגיעה בילדים

בדבר שאלתו אודות מי שפגע בתלמידים במעשים שלא יעשו ומבקשים למוסרו לרשויות. והשיב כת"ר לשואלים בהתאם למש"כ רבינו מרן זצוק"ל בענין בתשו' הנד' בקובץ תשובות (ח"ד סי' קצז) עפ"י דברי הרשב"א בתשו' (ח"ג סי' שצג) דבכה"ג, כאשר ברור שידו היתה במעל, שעפ"י התנאים הכתובים בתשו' מותר למוסרו, ע"ש. והיו במקומכם שעוררו על דברי כת"ר שבכה"ג אין למוסרו לרשויות, וביקשת לידע

אם יש באמתחתי דברים ממרן רבינו זצוק"ל בנידון זה. עכ"ד.

כמוכן יראים ושלמים, או עכ"פ ליתן להם לסייע בדו"ח ולחוות דעתם בענין.

הנה כת"ר שליט"א ראה את שתי התשובות הנז' (שם) וכמו שסיים מרן רבינו בתשו' השני' "ובכן איפוא על כל מקרה ומקרה צריך שיקול דעת והכרעה ע"י תלמידי חכמים גדולים בתורה ויראת שמים". ואכן כשנתעורר שוב כמה שנים לאחר מכן ענין כזה, ופנו גדולי המקום לשאול כיצד לנהוג השיב להם מרן זצוק"ל דיש להקים בי"ד לצורך הענין ושיהיה העומד בראשו גברא דפקיע שמיה כת"ח מופלג.

ב. האם בידנו לתקן שהנאשם במעשה כיעור מוכרח להתדיין בבי"ד זה, ולא בזבל"א או בשום בי"ד אחר, וכן שאין לו זכות לערער על פסק הבי"ד בשום בי"ד אחר.

ג. האם ביד הבי"ד להחליט איזה מין עדות וראיה ראוי להתקבל ולדון על פיו, כגון עדות קטנים ושלא בפני בע"ד וכדומה.

ד. האם ביד הבי"ד לקפח פרנסתו לסלקו ממשרתו בשדה החינוך, לאסור עליו העבודה בסביבת ילדים, ולגזור עליו שלא יחזיק גן ילדים בביתו, האם ומתי רשאים לפרסם קלונו אחד החכמה ברבים.

והנני להעתיק מה שכתב להם מרן במכתב בכי"ק.

וכך השיב להם רבינו זצוק"ל בתשובתו:

א. ודאי שהדבר נחוץ להקים בי"ד מת"ח יודעי דת ודין שידריך וידון בשאלות המתעוררות בענין של פיגועי ילדים ה"י. וכמו שכבר כתבתי בזה להשיב להגאון המפור'... שליט"א.

א. בדבר מנוי בי"ד קבוע שידון בענין של פגיעות בילדים אשר מפורטים במכתבו, לדעתי בי"ד כזה צריך להתמנות ע"י באי כחם של ראשי הישיבה ביחד עם באי כחם של רבני העיר. ומסתבר שבי"ד כזה מוטב היה אם יוקם מרבנים ת"ח שאינם תושבי העיר.

ב. רצוי מאד - כמו שכותב כת"ר - שיהיה בי"ד תחת פיקוחו והדרכתו של הגאון... שליט"א, אם יאות ואם בכוחותיו ליטול עול זה.

ב. מותר לקבל יעוץ ממומחים מקצועיים אבל עיקר העיקרים הוא שבית דין זה יורכב מגדולים בתורה ויראה שדעתם דעת תורה תיקבע.

בברכת התורה,

יוסף שלו' אלישיב

ג. עדותם של קטנים אינה כלום וגם בי"ד זה צריך להתנהל עפ"י המבואר בהלכות עדות כולל דין איסור קבלת עדות שלא בפני בע"ד, אמנם במקרים יוצאים מן הכלל יכול הבי"ד לקבל עדות שלא בפני הבע"ד מן הטעמים המפורטים בהלכה.

ובמכתב אחר לגבי צורת הקמת והתנהלות בי"ד כזה, נשאל רבינו זצוק"ל ע"י ראשי הישיבה במקום.

...לאור המצב העגום הזה החלטנו להקים בי"ד קבוע לדון בענינים אלו, ונפשנו בשאלתנו:

ד. לאחר בירור כל העובדות ע"י ביה"ד עליו לקבוע כי מי אשר לדעתם עשה מעשי כיעור,

א. האם רק רבנים ודיינים ראויים לדון בדבר זה או שאפשר לצרף מומחים מקצועיים,

אל לו לעסוק בעניני חינוך ולהחזיק מוסד חינוכי באופן זמני או באופן תמידי כפי אשר נראה לביה"ד.

בברכת התורה,

יוסף שלו' אלישיב

לאחר שליחת המכתב הנ"ל קיבל רבינו זצוק"ל את תגובת הגאון שליט"א השואל שביקש לברר מספר דברים בנידון זה, וכך כתבתי לשואל בהורמנא דמרן רבינו זצוק"ל.

מוטב היה אילו היו חברי בית הדין אנשים שאינם דרים בעיר זו, אך אם דבר זה אינו מעשי יש למנות את חברי בית הדין מרבני ודייני העיר.

מה שכתב רבינו (שליט"א) [זצוק"ל] שעדותם של קטנים אינה כלום, אין הכוונה שלא ידונו ולא יחקרו וידרשו כלל בעדות קטנים, אלא דחלילה לנהוג בעדותם כמנהג הערכאות שאין מבחינים בין עדות קטנים לגדולים ודין אחד לכולם, רק יחקרו וידרשו היטב עד שיתאמת הדבר בבירור אצל הבי"ד.

וע"ז הרי כתב רבינו בתשובתו (בקובץ תשובות ח"ג סי' רלא) בשם הרשב"א שיש כח ביד חכמי ישראל מחמת תיקון העולם לגדור גדר ולעמוד בפרץ במקום שנראה להם הענין אמת, אף שאינו כפי הדינים הקצובים בתורה. ולכך במקום שבית הדין משוכנע שדברי הקטן אמת, הרי זה בכלל דברי רבותינו הראשונים שיש בכחם לנהוג שלא כפי הדינים הקצובים בתורה.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קפה) בדבר קול הנשמע על מלמד שהילדים אשר למדו אצלו בקטנותם וכעת הם בני י"ג ויותר, והם מעידים שבקטנותם טימא אותם.

יעיין שם שאע"פ שעדות בגודלם על מה שראו בקטנם לא מהניא בדין עדות, מ"מ עדיף מלישנא בישא דלמיחש מיבעי, וכיון שאין הדבר לפוסלו לעדות ולשבועה דבזה בעינן עדות גמורה, ולגבי המלמדות הורה להסיר כתר המלמדות מעל ראשו ושלא יעסוק עוד בתפקיד זה.

וכתב שם השואל ומשיב דדוקא היכא שאנו מוציאים אותו מחזקת כשרותו בזה אמרינן דסתם כל אדם בחזקת כשרות וא"א לפסלו שלא בפניו ובפרט לקפח פרנסתו, אבל כאן אטו נפסל בשביל זה מחזקת כשרותו, רק שאנו אומרים שמלמד תינוקות צריך להיות ירא וחרד לדבר ד' יותר משאר בני אדם וכאן אנו רואין דהוא קל, ע"כ צריכין אנו להרחיקו שישוב בתשובה שלימה. עכ"ל. הרי דאף היתה שם גביית עדות מגדולים על מה שראו בקטנם, לא התיר השואל ומשיב רק להסיר כתר המלמדות מעל ראשו ולא לפוסלו. ומשם תקחנו עד כמה צריך להזהר ולצמצם תקנת הקהל הנ"ל, שלא תהא חלילה תקנתם לקבל עדות קטנים קלקלתם.

סימן עד

מסירה לצבא כשיש בזה הצלה מחיים עם הגוי

מעשה בנערה שכאשר הגיע זמנה לגיוס לצבא הצהירה כי איננה מתגייסת מחמת דתיותה, ומשום כך קיבלה פטור מהגיוס. ולאחר זמן ברחה מביתה ופרקה מעליה עול מצוות והלכה לכפר ערבי ושם חיה עם ערבי השם ירחם, ועלה רעיון למסור לצבא שהיא שיקרה בהצהרתה וממילא יבוא מהצבא ויטלה מהכפר הערבי.

מההוצאות שהיו להמציל ק"י.

נה. ויש לעיין כשיכול להציל עצמו ע"י ב"ד אם מחוייב בכך ק"י.

נו. מותר למסור עבריינים בערכאות בכדי למנוע גזל וחמס מרבים ק"י. וכן הדין במי שנוהג ברכב באופן שיש בו סכנה לרבים, ויש להתרות בו קודם שימסרוהו ק"י.

נז. אדם המוכה מחבירו שאינו נשמע לד"ת, יכול לילך לקבול לפני העו"ג, אע"פ דגורם למכה היזק גדול ק"י.

והנה פעמים שאם לא ימסור בערכאות יוכל לינוק בעצמו, כגון עו"ד או רואה חשבון שבמסגרת עבודתו רואה העלמת מסים שע"פ חוקיהם חייב להודיע על כך, ואם לא מודיע יענשוהו. האריך בזה באג"מ ח"א סימן צ"ב אי מותר לקבל משרה כזו שמכניס עצמו לספק זה. ויש שהציעו שיתנה עם מעבידו שמסכים למסור עליו במקרה שימצא אצלו דבר שחייב למסור עליו. דהוי כאומר קרע כסותי, אולם עיין בריב"ש סימן תפ"ד שכתב שאין אדם יכול להתנות להיות נתפס בגופו, שא"א להתנות על צער הגוף. ועכ"פ לפטרו מממון יכול להתנות באופן המועיל.

ק"י. עיין בזה בארוכה במנח"י ח"ח סימן קמ"ח.

ולענין רוצח שרוצה גואל הדם למסרו למלכות שידינוהו למיתה, כתב בחוות יאיר סימן קמ"ו דלא שייך גואל הדם בזה"ז מכמה טעמים וספיקות שיש בזה. ולכן אסור למסור נפש מישראל להריגה, ע"ש שהאריך בזה. ועיין בקצות סימן ב' מענין גואל הדם בזה"ז.

ק"י. רמ"א סימן שפ"ח סעיף ז' בשם מרדכי ומהרי"ו סימן כ"ח, ותשובת מימוני דנזיקין סימן ס"ו, ומהר"ם מרזבורג עמ' ע"ד. והיינו שאינו מצייט לד"ת כמ"ש בשו"ת מהר"ם ח"ד סימן אלף כ"ב כתב "אם נתעצם המכה ואמר לא בעי' דין תורה יסלקו ב"ד את ידם ויתנו רשות למוכה ללכת להביאו בערכאות של גוים". ולכן לא יקשה ממ"ש בבע"ת דאף דיני חבלות אין דנין

מהעיקול שנעשה בערכאות וצריך להסירו במקום שנעשה, ולכאורה דעת הכנס"ח הנ"ל אינו כן.

ק"י. עי בזה לקמן לגבי הוצאות שחייבו לנתבע שהוכרח ללכת לערכאות, ונראה דכאן קיל טפי כיון שעשה להציל והוכרח לכך ע"י השני.

ק"י. דכל הפוסקים דלעיל שהתירו להציל עצמו ע"י ערכאות כיון שחבירו ג"כ הזיקו בערכאות, איירי באין יכול להציל עצמו רק במקום שנעשה ההיזק כמבואר בדבריהם, אבל ביכול בב"ד אפשר דלא שרי לילך לערכאות. והנה לדעת הכסה"ק דלעיל פשיטא דאסור.

ק"י. דמכיון שאין כח ב"ד יפה לעצור ולהענישם, ויש בזה נזק וסכנה להציבור, הרי זה כמו שכתב בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן תרי"ב "אם השלטון הזה יש בו כח לעשות חקים בעירו דינו דין דקיימא לן דינא דמלכותא דינא. ומי שמענשין המקלקלים כגון הגזלנים והגנבים והרצחנים וכיוצא בזה ממשפטי המלוכה והאדנות הוא זה ודינן בכל אלו וכיוצא באלו דין".

ולענין מי שחושדים אותו בגניבה ורוצים לייסרו ע"י ערכאות שיודה ויחזיר הגניבה, עיין בפנים מאירות ח"ב סימן קנ"ה שהראה מקום להתיר.

ובענין זה שמעתי מהגר"מ שפרן שליט"א שבכל כיו"ב אם לא נתיר למסור, הרי יופקר רכושם של כל שומרי תורה לאנשים וגנבים ביודעם שנבצר מהם לתבעם ולהעמידם בדין.

שלישית חלק העיון להבין ולהשיג כל תרי"ג מלות החורה בעטמם וזיכורם, ולריך להקדים למודים שהם שייכים יותר למעשה כמבואר בפוסקים יט"ן ז"מ קי"ד ע"ב בארבעה לא מלינה בשיחה זלינה, עיין שם ברש"י וזכ"ס חולין דף ק"י ע"ב.

דעיון החורה ראשית דבר לברר לירחא דשמעתתא מהאל עד כלה ביושר העיון, לפי דרך כל הראשונים שנאמרו שם, ולברר ההבדלים שבין דרכי הראשונים, לנהח צהבנה יסוד של כל אחד מהם, ואחרי כאלות הכל ללמוד אח"כ על כל ענין דברי הדי חלקי שו"ע השייכים לזה ולאסוקי שמעתתא ולמלות מוסקתא אחרונה, וכך הי' דרכי גאוניס הקדמוניס, הגרעק"א הח"ס וכל הגדולים וע"כ זה וזה נחקייס בידם והיו מייגעס עטמם על ההילכתא כמו על הסוגיא, ופעם אמר לי גאון ישראל החזון איש זי"ע באחד משיחותיו אחי כי בנערותו למד הרבה עור וז"י והיו חביריו מלעיגים עליו ואמרו שיהי' מלמד חינוקות וסוים ואמר ז"ה כי נעשתי מה שנעשתי. ומה שאתה כותב שאתה שכתן עפ"י הלכה לריך לחזור הרבה וידעי ח"ת דבר זה ועברי עליהו וזמנינו הפלפול והמשח ומתן בהלכה מבייע לזכרון כמש"כ הח"ס זחי שבה קי"מ ע"ב וע"ש ד"ה וע"ד הללה דפתיח ישי"י.

ובעיקר הנער של שכחה עיין בת"ר פי' מאורע, מי שהוא עפש אומר מה אני לומד תורה ומשכחה מי שהוא פקח אומר לא שכר וייעה הקב"ה נותן. **ואחרי** כל עלות הגיל העיקר גשפוך שיה וחפלה ולצכות הרבה צוהאר עינינו צמורחך וצמסחרים הנכה נפשו שיאיר הקב"ה צמאיר חורחו כדאמרן בנדה ע"י ע"ב, מה יעשה אדם ויהכס, ירבה בשיבה, הרבה הרבו בשיבה ולא עלתה צידם אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי הי יתן חכמה מפיו דעת וחכונה, והא קמ"ל דבהא בלא הא לא סגיא. ע"ע ח"ט סי' מ"ג.

הנה ילאתי חוץ מגדרי להאריך קלת בדברים הללו כי ידעתי לנך העבור כמה אתה משתדל מעולם לטעות רצון אבינו שנשמים ולזכות לחוב"ק. וברני צוה רנך אוהבך דושי"ת באה"ר בלוג"ח מפכה ליטועה קרובה.

סימן נח

כבוד יודינו היקר ה"ג המופלג רבי **אפרים גרינבלט** שליט"א בארה"ב.

אחדשה"ע ושי"ת בכבוד, יקרתי קבלתי ומה שלא השבתי בשנה שעברה לא מרמות רוחא חייו אלא שהקדמתי דברים נחוצים ובינתיים ילא הדבר מלבי

ועל עתה באחי להשיב בקולור על ג' שאלותיו שאלות חכס.

א באחד שעובד במשרד המכס וכשהוא רואה מי שרימה את הממשלה לריך למסור אותו צניח המשפט ולרונן לדעת אם הוא בגדר מלשין חי דינא דמלכותא דינא.

הנה בעטם דין מכס לית דין ולית דיון שזה נכנס בגדר דינא דמלכותא דינא גם לדעת החולקים בהוי"מ סי' שס"ט סי'ה ברמ"א, ועיין בש"ך חו"מ סי' ע"ג סי"ק ל"ט ובלבוש סוסי' שס"ט שם וצחשונת השיב משה סימן ל' צוה.

ולענין למסור למלכות הנה מש"ס ז"מ פ"ג ע"ב צע"ב דר"א צר"ש דהוי מסר גנבא למלכות מוכח דהיא מותר משום הורמנא דמלכא, ואף על גב דאמרו לי עד מחו אחה מוסר עמו של אלקינו להריגה, היינו משום שנוגע לסכנה נפשות של ישראל וכן מש"כ אלי זל"ט שם פ"ד ע"ה לר' ישמעאל צ"ר יוסי, אבל מעיקר הדין משמע דגם בצוה איכא דין מלכות עיין היטב צריעב"ה שבשעמ"ק.

ובבאר הגולה חו"מ סי' שפ"ח, כתב ז"ל וכבר פשע החיקון והמנהג שמנהיגי הקהלות עומדים על המשמר שלא לעשות שקר ועולה לאומות ומכרזים ונותנים רשות לפרסם ולגלות על האנשים אשר לוקחי בהקפה וכו' ועש"ה וע"ש ברמ"ה סי"א, מי שרואה לצריח ולא לשלם לעכו"ם מה שחייב לו ואחר גילה חין צוה דין מוסר וכו' ואעפ"י שמוסיים רמ"א דמ"ז רעה עשה דהוי כמשיב אצדה וצ"ב"ס היינו משום שמייירי מעכו"ם יחידו אצל מה שנוגע למלכות והוא ממונה על כך חין צוה איסור כני"ל, אלא דלכתחלה כדאי שלא לקבל משרה כזאת לריך למסור אפילו בהיתר דלאו משנת חסידים הוא וכדאיתא גם כן בירושלמי סופ"ה דחרומות בכיו"ב, וע"ע צחשונת נהר"ם חלשיך סוסי' ס"ו כי בכיו"ב דאין צו דין מסור מטעם דינא דמלכותא דינא, ועיין עוד ברמ"א יי"ד סי' קל"ז סוסי"א וצפח"ש שם סי"ק י"ג, ועיין היטב צד"ה שם סי"ק נ"ג בשם הצ"ח באחה אופן מותר למסור לכחלה. וע"ע צפח"ש יו"ד סי' רנ"א מש"כ בשם חו"י סי' קל"ט ועוד, ופשיטא דאינו דומה לנ"ד דהתם מייירי שיצא לידי סכנה אם ימסרוהו לגוים משא"כ כשמטילים עליו עונש צעלמא ואינו צא לכלל סכנה לעולם.

ומה דשאל צמי שצא מאוחר צניח הכנסת ולבש עליה בלי צדיקה לזיית אם לריך לצדוק עוד חי דסמכינן אחזקה בפשעו זה חולה צני' העעמיס של הפוסקים באו"ח אם חיוצ צדיקה משום צרכה לצטלה או חיוצ הצדיקה משום ציעול מ"ע דלזיית דאם משום ציעול מ"ע דלזיית חייב לצדוק גם אח"כ ואם משום צרכה לצטלה לא שייך שוב אח"כ, איצירא צבר הגריעו הפוסקים דעיקר משום צרכה לצטלה,

ע"ע ח"ט סי' קפ"ד

סימן צב

אם מותר לקבל משרת רואה חשבונות אצל הממשלה בעניני המכס

ו' תמוז תשכ"ב.

מע"כ ידידי הנכבד הר"ר דוד אליעזר באס שליט"א.

הנה בדבר אם מותר לקבל משרת רואה חשבונות אצל הממשלה באשר לפעמים יבוא לידו חשבונות של אחד שפשע וימצא את הפשיעה ויהיה ממילא כמסרו להממשלה והם יענשוהו ביותר מכפי שחייב בדיני התורה. הנכון לע"ד כיון דבעצם הרי כל מי שיהיה רואה חשבונות ימצא את הפשיעה, וברור שאף אם זה לא ירצה לקבל משרה זו מהממשלה יהיה שם רואה חשבונות, ונמצא שלא יפסיד הפושע יותר כשהוא יקבל המשרה מכשלא יקבל הוא ואחר יהיה שם ולא הזיקו כלום ובלא הזיק לא שייך איסור. דמי זה להא דאיתא בב"ק דף קי"ז דאוקמיה עילויה מעיקרא מקלי קלייה דהוא כשכבר יודע האנס ויכול ליטלו בעצמו וע"י אחרים שפטור הנושא ונותן בידו להאנס, ועיין בש"ך חר"מ סימן שפ"ח סעיף ד' שהביא הרמ"א מהמ"מ שפירוש אוקמיה עילויה שבגמ' ונעשה ברשותו שברמב"ם פ"ח מחובל ה"ד ובש"ע שם, הוא כשיוכל לשלוט עליו וליטלו, ועיין במ"מ שם מפורש אם אותו ממון במקום שיד האנס שולטת בו אפילו אינו ראוהו כל שיכול לחפש ולמצא פטור. וכן הוא ממש עובדא זו שכשצויה מהממשלה לאחד להביא להם ספרי חשבונותיו לבדוק ע"י רואה חשבונות הרי כבר שולטים עליו למצא פשיעות ע"י כל רואה חשבונות שיהיה להם וממילא שוב פטור רואה חשבונות זה.

אך מה שיש לעיין דהתם נאמר שאנסוהו ולכן אולי כה"ג שלא אנסוהו אלא בא מעצמו לקבל משרת רואה חשבונות אולי יש לאסור, ואף שלענין הפטור מלשלם פשוט שאין חלוק כיון דמקלי קלייה ולא הזיקו כלום מ"מ לענין איסור אולי אף בכה"ג אסור כשלא אנסוהו. אבל נראה כיון דהמשרה של רואה חשבונות אינה משרה מיוחדת למצא את הפשיעות שהרי לא ידוע שפשעו כלל ורוב עבודתו הוא לבדוק החשבונות של פנקסיהם בעלמא שיהיו נכונים, ורק לפעמים אפשר יודמן לידו למצא איזה פשיעה וגם זה לא ידע בתחלת עיונו בהפנקסים שהביא הנתבע מהם שהרי אמר הנתבע שהחשבונות נכונים שבודאי יש לתלות שנרמה לו כן דלא היה טופר כשאפשר

לברר, ולכן גם הרואה חשבונות יש לו לתלות שקרוב יותר שימצא שהן נכונים ורק שאפשר שיתגלה פשיעה, שאין לאסור מלקבל המשרה שעיקר עבודתו וגם רובא דרובא מעבודתו אינו למצא פשיעות ועולות, בשביל שמא יודמן לו שימצא פשיעה שאף בזה אינו מוזק כלל, אף אם נימא שכשהיה עבודתו על זה גופיה היה אסור בלא אונס, וכשיודמן שמצא פשיעה הרי הוא כבר אנוס שמוכרח להגיד האמת, וגם בלא אנוס היה צריך להעיד שהוא כיחדו אותו הממשלה שיהיה עד במה שתובעין כדנפסק בסימן כ"ח סעיף ג' מטעם דאיכא חלול השם אם לא יעיד.

סימן צב

אם מותר להכין שטרות וכתבים למלוה בריבית

ובדבר להכין שטרות וכתבים למלוה בריבית, הנה מפורש בב"מ דף ע"ה במתני' דלחכמים עובר אף הסופר וברמב"ם פ"ד ממלוה ה"ב מפורש שעובר על לא תשימון והוא מטעם דמפרש שהוא לחכמים כמו העדים שאיתא שם בגמ' דעוברין על לא תשימון, ואב"י שלא הזכיר הסופר הוא משום דקאי את"ק אבל ה"ה הסופר לחכמים דהוא, משום לא תשימון, ואף שבש"ע יו"ד ר"ס ק"ס לא הזכיר שהסופר עובר הרי כתב הש"ך דגם הסופר עובר והוא מוסכם מכל הפוסקים, וכיון שעובר על לא תשימון הוא עובר אע"ג דאיכא סופרים אחרוני שמצד לפ"ע לא היה עובר מ"מ עובר משום לא תשימון כדאיתא בתוס' ורא"ש שם, ואם ליכא אחר שיכתוב השטר עובר גם בלפ"ע כמפורש שם, ואף להיות רק סרטור בעלמא או לסייע בעלמא מפורש שם ברמב"ם שעובר על לפ"ע והובא בש"ך שם.

ובדבר אם מותר לקבל עבודה במקום שיצטרך ללכת בגילוי ראש, פשוט שמותר דאינו מחוייב להפסיד ממון בשביל זה דאינו איסור ממש אף מדרבנן אלא הוא מנהג טוב, שדאי לא חמור מבטול עשה שאיננו מחוייב להפסיד סך גדול, ומניעה מליקח עבודה שהיא עיקר פרנסתו הוא כהפסד גדול, ואף להט"ו שסובר דבזה"ז הוא אסור מצד חק עכ"ם שא"כ הוא לאו שיש לאסור אף במקום הפסד ממון, הא לבד שאין דינו ברור הנה תלוי דבר זה להט"ו בהקומות ובמדינה זו ודאי אין זה משום חק עכ"ם דרובן אינם זהירים בחוקיהם, אבל ודאי רק במקום עבודתו שע"ז הם מקפידין יהיה רשאי אבל כשיצא

טו. הרוצה לברוח ולא לשלם חובו לעכו"ם, ובא אחד וגילה לעכו"ם, אם לא הפסידו אלא מה שחייב באמת פטור מלשלם (מד).

דברי חכמים

אנסוהו אלא מתוך רשעות ועלילה בא עליו. (מד) רמ"א סימן שפח סעיף יב, שהרי לא הפסידו כלום, ואע"פ שהיה יכול להשתמט מלפרוע ואינו אלא הפקעת הלואתו שמותר (עי' דיני גניבה פרק א), וסיים הרמ"א דאה"נ שעשה רעה שהשיב אבידה לעכו"ם, אבל אם גרם לו הפסד יותר ממה שחייב לעכו"ם חייב לשלם לו. ובבאר הגולה תמה על הרמ"א במ"ש שהוא כמשיב אבידה לעכו"ם, שהרי אסור להחזיק בפקדון של עכו"ם אפילו כשאין חילול ה', וגם באבידה צריך להחזיר כשיש קידוש ה' (עי' דיני אבידה פרק א), וסיים שכבר פשט המנהג שאנשי הקהל עומדים על המשמר שלא לעשות שקר ועולה לאומות, ומכבידים ונותנים רשות לפרסם ולגלות האנשים הלוקחים בהקפה או לזוים ואין דעתם לשלם, והכל מדעת המנהיגים, ע"כ. ועי' תומים סימן צה סק"א, דברי משפט סי' כח, נה"מ סימן קצד סק"ז וסק"ח ובמשפט שלום סימן קעו סוף סעיף יב, ובמ"ש בדיני גניבה פרק א הערה ג. ובשו"ת הרשד"ם חו"מ סימן ריד כתב במי שהכריח לחכירו להתפשר עם העכו"ם שאם לא כן יגיד לו מקום מחבואו (מה שדן שם הרשד"ם מדין נתפס על חכירו, צ"ע, שהרי כנ"ד כתב דאיירי שהעכו"ם העליל על שמעון שהיה ערב לראובן, ובודאי שראובן חייב לשלם לערב אילו היה משלם, ואפילו בעלילה חייב, כמ"ש בסימן קלא, ועי' להלן שכל שנתכוין להציל את שלו אין לו דין מוסר, וכ"ש בזה שבא להפסידו), ודייק מלשון הטור שכתב המוסר ממון חכירו וכו' חייב לשלם לו מפני שגרם לו הפסד ממונו, ומשמע שכל שלא הפסידו אלא מה שחייב באמת אינו נקרא מוסר, וסיים דאדרבה נראה שעשה מצוה וקידוש ה', ואע"פ שכתב הטור בסי' קפג שאינו רשאי לקדש ה' בממון אחרים (עי' דיני פקדון פרק יא הערה מב), שאני התם שהגוי שכח וליכא חילול ה' אם לא יחזיר, אלא שהוא רוצה לקדש ה', אבל כנ"ד העכו"ם רודף אחר מעותיו ואם לא יחזיר לו יש צד חילול ה', ע"כ. ובשו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים אות רמ מצדד לומר שאם גילה לעכו"ם חוב על ישראל שלא היה ידוע לו כלל ה"ז מוסר ממש, שהרי בכה"ג שרי להפקיע הלואתו. בשו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סימן ו דן במי שנתפס ע"י השלטון, ובא אחד וקנה שט"ח שלו מעכו"ם בעל חובו בזול, ועתה תובע ממנו החוב, וזה טוען למה קנית השטר, אולי הייתי יכול להשתמט ולהחביא חפצים שלי שלא ימצאם העכו"ם, והביא דברי הרמ"א שרעה עשה שהשיב אבידה לעכו"ם, ובודאי שאין לישראל לקנות שט"ח מעכו"ם ולגבות מנכסיו המוטמנים, ומ"ש הבאה"ג דאדרבה יש קידוש ה', וכ"כ בש"מ בשם הרשב"א, כתב הד"ח דהיינו רק שאם לא יגלה יהא חילול ה', אבל כנ"ד שאין ח"ה שיש כמה אנשים שנתרוששו ונעשו בע"ח, ואדרבה אם יגלה יהא חילול ה' גדול יותר, בודאי אסור לגלות שהטמין, וממילא אסור לקנות השטר ולגבות מעות טמונים, וכ"כ המהרש"ל שבהפקעת הלואה דליכא ח"ה אם בא להעיד נגדו משמתין ליה. ודן הד"ח דכיון שקנה באיסור אפשר דאמרינן אי עביד לא מהני ואין בקנייתו כלום, וממילא אינו אלא פורע חובו שאין הלוח חייב לפרוע לו, ואע"פ שבעני המהפך בחררה קיי"ל שבדיעבד אין מוציאין מידו, שאני התם דאמרינן שיכול למצוא בהיתר אבל בגוף המכירה אין איסור (והאריך לדון בדין מקח הנעשה באיסור ובדין אי עביד לא מהני), אלא מכיון שחידוש הוא אינו רוצה להחליט בזה, אלא שיתן לו הלוח מה שנתן זה לעכו"ם תמורת השטר אבל לא יותר מזה מה שרצה לזכות באיסור, וכ"כ בשם שו"ת שארית יוסף שאסור לקנות מעכו"ם שטר על ישראל, ואם אמנם בזמננו דרך המסחר לקנות שט"ח שאל"כ יושבת המסחר, היינו בשט"ח סתם אבל לא מה שקנה בידועין שהלוח בורח הוא, ואין כאן לא קידוש ה' ולא ח"ה ולא תקנה, ומסיק כן להלכה שיתן לו מה ששילם לעכו"ם. וכל זה בהלואה, אבל כשגנב מעכו"ם ובא אחד וגילה לעכו"ם שזה גנבו, נראה שאין לו דין מוסר, וכ"כ הראנ"ח ח"ב סימן צא והביא דברי המהר"ם שכל שלא מסר אלא מה שחייב אין לו דין מוסר, ולכאורה

משמע מדבריו שם שמ"מ אם הפסידו יותר ממה שגנב חייב לשלם לו, ומ"ש שם דהכא אפשר שימשך נזק לראובן שיתחזק בעינו כגנב איהו דאפסיד אנפשיה, ומשמע שגם אם נמשך נזק יותר פטור, והרי הביא דברי המהר"ם שאם הוצרך לשלם יותר חייב לשלם, צריך לחלק בין נזק הבא מחמת העלילה ממש לבין נזק הראנ"ח שהנזק הוא שהעכו"ם יפסיק מלהתעסק עמו, ועי' להלן בדין קנס שמטילין על הגנב. וכל זה לאחר שגנב אבל למסרו שרוצה לגנוב, כבר הכאתי לעיל הערה מב בשם שו"ת דברי חיים ח"ב סי' מז שאין בו דין מוסר. ובשו"ת חכ"צ סימן סח כתב בדין שמעון שהטעה את השר במכירת סוס, והשר חשב שראובן הטעהו ותפס משלו (עי' פרק יב בדין נתפס על חבירו), שהרשות ביד ראובן לומר לשר ששמעון הוא שהטעהו, שהרי מן הדין חייב להחזיר לשר, ובמ"ש השו"ע בסימן שסט סעיף ז שאם קצב המלך לגבות מס ממי שנמצא בשדה בין שהוא בעל השדה ובין שאינו בעל השדה שדינו דין, כתב הט"ז שם בשם הרש"ל שאם גבה המלך מהאריס שלא עפ"י דין המלכות אסור לו לקבול למלך על אחרים, דמזלו גרם שגבו ממנו בגזילה, וסיים הט"ז שאם עבר האריס ואמר לגבאי המלך שיגבו מא' מאנשי הבקעה ונפטור בזה א"צ לשלם, שכל שנתכוין להתירא ולא להזיק אין לו דין מוסר, וגם מתשלומין פטור, שהרי אומר שבאמת הראה שהם חייבים מן הדין, ונהי דשרי להפקיע הלואת עכו"ם מ"מ לא הוציא מידו שלא כדין, דומיא דעד שמעיד לעכו"ם, ע"כ. ובערך ש"י שם נראה שהוקשה לו מדברי הרש"ל על דבר החכ"צ שהרי כתב הרש"ל שאסור להציל עצמו, ותירץ דשאני בנדון החכ"צ שראובן מציל עצמו בזה שמודיע לשר, וגם שמעון בתחלה הטעה באיסור, ולענ"ד נראה דהרש"ל איירי לאחר שכבר גבה ממנו, משא"כ בנדון החכ"צ בסוף דבריו רוצה לחדש שקודם שגבה ממנו השר מותר לו לומר ששמעון הוא הגנב, אבל לאחר שגבה ממנו אפשר שאסור להגיד, אלא יוציא ממנו משמעון כדין, וכמו שדן שם בתחלת דבריו, והרי גם הט"ז כתב שקודם שגבה אין לו דין מוסר אם אמר שיגבה ממי שחייב מן הדין, ובמשפט שלום סימן קעו סעיף מח למד מדברי החכ"צ שבמקום שמפסיד לחבירו אסור להציל עצמו, ועי' לעיל בדין מוסר שנתכוין להציל את שלו. והמוסר לשלטון על מי שרוצה להשתמט מתשלום מס, עי' בש"ך סי' שפח סק"כ דמשמע מדבריו שבמקום דינא דמלכותא אין לו דין מוסר, ומ"ש הרמ"א בסי' שסט סעיף ו שאין לכפות לשלם מכס מפני שאינו אלא הפקעת הלואתו (עי' דיני גניבה פרק א הערה ד) הרי גם בהפקעת הלואה כתב הרמ"א שרעה עשה ומ"מ פטור מלשלם, וכ"כ בד"ג כלל סא סימן ח (והביא בשם עטרת צבי סי' קכח שבסתם מוכס שהוא גזלן הוי ספק חוב), ובשם פרח מטה אהרן כתב שהמוסר חייב לשלם, דדוקא בהפקעת חוב הלואה שהעכו"ם יודע שהוא חייב ויש צד ח"ה פטור, אבל במכריח מכס אין צד ח"ה, ולפי"ז נראה שבמקום שיש צד ח"ה כשיודע לשלטון, גם הפמ"א מודה, ובשו"ת גור ארי יהודא חו"מ סימן לב הביא דברי העט"צ שהברחת מכס הוי כהפקעת הלואה, והגוא"י דחה ומחלק בין חיוב ודאי לבין סתם מוכס שחזקתו גזלן שמותר להבריח, ועי"ש מ"ש בענין עדים לטובת עכו"ם בערכאות, ועי' להלן סעיף כט, ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' ס כתב דהפקעת מכס הוא פחות מהפקעת הלואה שעדיין חייב לו, והעלה שהמוסר מפקיע מכס דינו כמוסר, עי"ש. ובשו"ת שו"מ מהדו"ה סי' פה נראה שדן (בגוף התשובה לא נתברר לי בכירור השאלה, אבל נראה שזהו כונתו) במי שהעריכו המלך לשלם מס הכנסה יותר ממה שהעריך עצמו, ומסר המלך לראשי הקהל שיעריכו מחדש הכנסות אנשי הקהל, וברשותם להקטין המס ולהוסיף על אחרים, וכתב השואל שאסור לעשות כן, דכיון שהמלך מוסיף יותר מההערכה הוי כמוכס שאין לו קצבה או כמוכס העומד מאליו שמותר להבריח ממנו, ועוד שאולי יטעו בהערכה ויוסיפו על מה שחייב באמת ודינם כמוסרים גמורים, והביא שם תשובת מהרש"ק שמותר לעשות כן שהרי אסור להבריח המכס, וכל שהולך למלך הוא בכלל דינא דמלכותא (והשואל דחה דברי הרש"ק מדברי הרמ"א בסימן שסט סעיף ו שמותר להפקיע המכס, והסכים עמו השו"מ), והשו"מ כתב ג"כ שאין לו דין מוכס שאין לו קצבה, דשם איירי שנוטל בלא קצבה כלל, משא"כ הכא שיש קצבה למס ההכנסה והוא חמשה למאה מהריוח, אלא שאינו מאמינו שהעריך עצמו באמת וע"כ הוא מטיל עליו יותר,

וזה אינו בכלל מוכס שאל"ק או עומד מאליו כיון שהכל נגבה למלך, והאריך לבאר דבריו, וגם במ"ש בשו"ע שם שאף אם נוטל יותר מהקצבה אסור להברית המגיע לו ובדברי הקצה"ח שם (עי' דיני גניבה שם), ונראה מסקנתו שמותר להברית המכס כפשטות דברי הרמ"א בס' שסט שם, ונראה מדבריו שגם אין לו דין מוסר בזה, וכמ"ש לעיל, ובעיקר השאלה אם מותר להקטין לזה ולהגדיל לזה, ציין לדברי הש"ך בס"י קסג בשם מהריב"ל, ועי' בסוף פרק יב. אמנם מה דמשמע מדברי השו"מ שבמה שהמלך מעריכו יותר מפני שאינו מאמינו אין בזה דין גזל, צ"ע, דוכי מפני שאינו מאמינו מותר לגזול, וכדוחק אפשר לומר שכן הוא חק המלכות שצריך לשלם לפי ראות עיני המלכות שזוהי הכנסתו, וגם זה בגדר יש לו קצבה, אא"כ מעליל ומוסיף ללא שום צידוק ודאי דהוי גזל גמור, וע"כ נראה שפקיד השלטון שמוסיף על הערכת המס באופן שרירותי יש לו דין מוסר וגזול, ובכל אופן יש כאן ספק גזל ומוסר, ועי' להלן. ועי' סנהדרין דף כה ע"ב גבי אכזה דר' זירא שעשה תחבולה למעט המס המוטל על יושבי העיר, וכתב המאירי שם וז"ל, אע"פ שדין המלך דין גמור הוא בין בהטלת מכס ומס וכשאר החוקים, ואסור לאדם לגנוב או לגזול או להעביר עליו את הדרך בשום צד מרמה או תחבולה, מ"מ מותר לשנות לו בדברים לומר שיושבי העיר מועטין ועניים ושלא יכביד עליהם במסים ותשחורות וכן מותר להערים שלא להתראות לפניו שהם רבים או עשירים ויכביד לשאול, וכן כל כיוצא באלו הדברים, ע"כ, ונראה כונתו שלאחר שהטיל כבר המס אסור להשתמט, אבל קודם שמטיל המס מותר לעשות תחבולה שלא יטיל מס הרבה. ובמ"ש בגמרא שם עוד כי קא ניחא נפשיה אמר שקולו תליסר מעי וכו', פירש הרמ"ה שם שהשר ביקש מס כך וכך ממון וגבה מכל בני העיר כראוי להם, ונשאר אחד מהם לבסוף, ונתן כל הממון לשר ולא נתרצה, והלך וגבה מן האחרון מה שהיה חייב, ולבסוף נתרצה השר בראשונים או שהלך לו, לפיכך נתחייב להחזיר לבעלים, ואין לשאר בני העיר בהן כלום, ונראה טעמו משום שכבר נתיאשו שאר בני העיר ממה שנתנו, ומדמה ליה להא דרב ספרא דאיתרחיש ליה ניסא, עיי"ש. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רעג דן במי שמסר לשלטון על אחד שעובר על החוק במכירת י"ש שאסור למכור רק בצלוחית חתום, ונתחייב לשלם קנס, אם חייב לשלם הנזק, והביא מדברי המבי"ט בשניות סי' קנח שגם קנס של מברית מכס הוא בכלל דינא דמלכותא כדי שלא יבריחו המכס, וציין לדברי החכ"צ סי' עב (שדן אם מותר לישבע נגד מוכס שיש לו קצבה, וכתב שודאי קודם ההברחה אסור, אבל לאחר שהברית כבר ויש לחוש שיענישוהו יותר מהסך שחייב בתורת קנס, יש לומר שכיון שגם הקנס הוא מדד"מ אסור לישבע, ולא ידך גיסא יש לומר דכיון שאין קצבה לקנס הו"ל כמוכס שאל"ק, וסיים שאסור להורות היתר לזלזל בשבועות ונדרים), וגם ברשב"א כתשובה ח"א סי' תריב מבואר שעונש שמטיל המלך על הגנב הוא בכלל דד"מ, וא"כ ה"ז דומה למ"ש הרמ"א שבהפקעת הלואה אע"פ שלכתחלה עשה רעה א"צ לשלם. אלא שדן המהרש"ם כיון שהקנס אינו קצוב ותלוי בדעת השופט שוב הו"ל כאין לו קצבה, אבל זה אינו שיש גבול למעלה והו"ל כיש לו קצבה, והביא המהרש"ם בשם הרש"ק דרק כשהמלך קצב מס ומוסיף על הקצבה הו"ל כאיל"ק, אבל כשלא קצב כולו אינו בכלל אל"ק, ואף שמדברי הפוסקים לא נראה כן, מ"מ כנ"ד שיש קצבה למעלה שפיר יש לסמוך על זה (והביא מכמה מקומות בש"ס דכל שיש קצבה למעלה הוי כיש לו קצבה), ועוד דרוקא כשכל המכס אל"ק הוי בכלל גזל אבל כשהמכס קצוב והקנס לעובר אינו קצוב לא הוי גזל, כמ"ש בשו"ע סי' שסט סעיף ז שאם גזר המלך על כל מי שיעבור על דבר זה ילקחו כל נכסיו אינו גזל, והרי כל נכסיו אין לו קצבה, שיש עשיר ויש עני, וע"כ צ"ל כמ"ש שהעובר על דינא דמלכותא איהו דאפסיד אנפשיה, ומ"מ מחויבים להשתדל שלא יענש בקנס באופן שנבטיח שלא יעשה כן עוד, ועוד כתב לדחות דעת השואל בדין נתכוין להציל את שלו ומדברי הפוסקים בזה, עיי"ש. ועי' שו"ת משפטי שמואל סימן עג. ובשו"ת אגרות משה חו"מ סי' צב דן אם מותר לקבל משרה כמבקר חשבונות אצל השלטון, שלפעמים ימצא מי שחשבונותיו אינם נכונים ויהיה כמוסר לשלטון ויענישוהו יותר ממה שחייב, ומצדד לומר דכיון שבלא"ה ימצא השלטון מבקר אחר שימצא את הפשיעה, ה"ז כמיקלי קלי, וה"נ כשהממשלה

דכדי שיקום ויחזין עלמו הוי קלף פחות מחמ הג"ל, וחלי מיל הוי 9 מינוט, למ"ד דמיל 18 מינוט, או 11 1/4 מינוט למ"ד דהוי 22 מינוט, או 12 מינוט למ"ד דהוי 24 מינוט, איך קרוב לומר, דהזמן דכדי שיקום ויחזין עלמו הוי בערך 6 מינוט, ועי' מנחת כהן (מאמר ראשון פי"ב ד"ה והנה), דכתב דהוי זמן מועט אחר שעלה ע"ה עיי"ש, — אך בספר ק"פ החיים (סי' י"ח אות י"ח) כתב, כי לא נוכל ליתן זמן מוגבל, כי הכל לפי המקומות והזמנים עיי"ש, — ובדברי גדולי זמנינו ראינו שכתבו הזמן דכדי שיכיר אחר ע"ה, מן רבע שעה לחצי שעה, וכי"כ החוכן דר. קאלהן ע"ה כהנאלה שני מהלוחות שלו.

בענין זין השמות, ופלוגתה הלבוש וכתרומת הדשן בחשבון שעות היום, ויש הרבה אריכות זכא שאכמ"ל. ומי"מ לפי מה שנקטו באלו המקומות לענין ע"ה, כהזמן המבואר בלוחות הג"ל, אי"כ שפיר י"ל דעכ"פ אחרי רבע שעה, או אולי אף רק 6 מינוט כמי"ש הפמ"ג, מחמ הג"ל, כבר הגיע לזמן של כדי שיכיר, כי אף אם יהי ספק בדבר, הרי מבואר בתשרי ש"ת (מהדורה תליתא ח"ב סי' קס"ב), דיש לילך לקולא משום דהוי ספק דרבנן ולקולא עיי"ש.

אמנם נודאי אם מהפליים עוד קודם זמן הג"ל, דלפין היתר זכא חלף משום שעה בדחק, וכמבואר בכ"ז בש"ע ופוסקים לענין ליתיה (בסי' י"ח), ולענין הפילין (בסי' ל'), ולענין ק"ש (בסי' כ"ח), ולענין תפילה (בסי' פ"ט), אז ראוי יותר להחפול ביחידות בזמן, ממה להחפול עם הצבור קודם הזמן, וכמבואר כה"ג בצ"חור הלכה (סי' נ"ח סעי' א' ד"כ ומ"ה), — וגם אם אין צורך לו נודאי שהגיע לכדי שיכיר, ואין רואה להכניס עלמו לספק, י"ל דמועב להחפול ביחידות כשיגיע הזמן נודאי כנלענ"ד.

ב

וע"ד שנגנבו כמה פעמים, הקופסאות של צדקה, מדבתי הכנסת ובתי המדרש, והדבר ידוע שהגנב הגנב גם בשבת, הוא יהודי, האם מתיר להעיר את המשטרה על הדבר, או אם יש בו משום מסירות עב"ד.

הנה מבואר בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קנ"ב) שאלה כוז, וסיים צו"ל, וחוכך אני מאד שלא למסרו לערכותיהם, וכבר אמרו חז"ל כתוף ממך, יש לחוש, שאם יודע ידינו אותו למיחה, כללף דמילתא זכא נחתא וזכא סלקא, אם יראה עפ"י עולם בינתם וחכמתם להסיר ממנו מוקשי מות, ודבר הגורם לזה, רשות ניתן ליסרו קלף, כדי שיודה על האמת, ובלבד שיסכימו שלש בטלי תורה יראו ד' ושואלי צ"ע עכ"ל, — והנה כיו"ל זכא איתא בתשרי תשנ"ז (ח"ג סי' קס"ח), אך אינו צורך לי, אם מיירי שם בצרכאות של נכרים עיי"ש, — בקי"ור הדבר, יעיין באלו המקומות ותלמדנו לנ"ד.

וע"ד השאלה בענין שבת, ימחול לעיין (באו"ח סי' רנ"ג סעי' ג') ובמ"צ שם, כי שם מבואר דינו. וזכא הנני דושה"ע וחוחם בכל חותמי ברכות.

יצחק יעקב ווייס

אמנם כל הג"ל לא יועיל לנו, בלי לידע זמן של עכ"ש, אשר גם זכא רבו השיטות, ועי' ברמב"ם (בפס"מ פ"א דברכות), דהוא אור הנו"ץ בפלח מרח קודם פלות השמש בכדי שעה וחומש זמניות, ובצ"חור הלכה (סי' פ"ט) כתב ע"י, ולא כמו שטועין אחי אנשים שע"ה הוא כוכבא דלפרא, דהוא זמן הרבה קודם, וכדאיחא צירושלמי (פ"א דברכות), עיי"ש, ובש"ע שם הוסיף עוד, "והא"ר פני המרח", ובמ"צ בשם כ"ע (פי' בשער האיון) כתב, ובטיין שא"ר פני כל המרח, ולא סגי זכא שהצריק השחר כנקודה בלבד, ובצ"חור הלכה שם בשם כ"ע, דאפילו דיעבד אינו יולא משעלה ע"ה, קודם שהא"ר ללא כהמ"א עיי"ש, — והחוכים נסתפקו, אם הכוונה בברמב"ם התחלה אסטראלוגיית דעממערוג, שאפשר לראות רק במקום פנוי, במקום כרים, וזה כשהשמש 18 מעלות תחת האופק הרכיב, או כשהנראה לעין ילו"ץ השמש בפלח המרח, וזה כשהשמש 12 מעלות תחת האופק, ובלוחות של דר. קאלהן נקט לחומרא כ"כ השיעורים, וכחז על זמן המאחר הג"ל, דעת הכ"א, מסכמה בקרוב עם הסימנים זין תכלת לכתו, ושיכיר חצירו ברחוק ד' אמות, — והנה הגם מה שהש"ע שם שעות היום מן הזמן שהשמש 18 מעלות תחת האופק, עד שהזמן שהשמש אחרי שקבי"ח 7 מעלות וקרוב לחצי מעלה, מופרד מש"ס ופוסקים, דבי הזמנים של צוקר וערב שים, וכדחתי מהו במק"א באריכות, לצר שכפי הגרחה מדברי גדולי הראשונים שחושבים שעות היום מע"ה עד לאכ"י, ס"ל לחשוב מע"ה עד נה"ח, ומשקבי"ח עד לאכ"י, שמינית היום, וגם נודע שמתעט זה, ס"ל לכמה פוסקים, דכשעה וחומש שהזכירו במעמוד השחר לנה"ח, ומשקיעת החמה ללא הכוכבים, הוו שעות שוות, לא זמניות, וכ"ז תלוו בדברי הש"ס (שבת דל"ד ל"ה ופסחים דל"ד), ופלוגתה הגאונים והר"ת ושאר שיטות,

סימן י

לבני הישיבה או כולל במקום שבימי החורף נץ החמה קרוב לשעה תשע וחצי אם יתפללו קודם הנץ שלא יתבטל סדר לימודם

מקודם, — ועי"ו הנץ החמה הולך ופוחת עד קרוב לשעה תשעה וחצי באמצע החורף, וכמובן שרוב הצבור מתפללים קודם הנץ, אלא נשאלת השאלה כפי מדרשנו של הכולל שלנו הישיבה במשטרה, שרצים לסדר סדריהם של תורתם ותפילתם עצה"י"ט, ולא יהיו צריכים

ב"ה, חדש מרחשון תשכ"ט לפ"ק.

שאלה

במדינת ענגלאנד בשנה הנ"ל (תשכ"ט) יצא החוק סבית המחוקקים, להשוות את שעות השנה, — שני שנה זו, החזירו בימי החורף את השעות בשעה אחת

והמוכר אומר שלא קיבל הדמים על המקח כלל, דכ"ג דאין בו כפירה ממון, אין אורחין איתו לנוכח אלא אורחין סתם כד"ד עיי"ש, אי"כ ס"ל דאין בזה דין ממון אף בלא קבלת מי שפרע, ממילא היכא דכ"ו פלוגתא דרבנן, דל"ש בזה לחלק בין קבלת מי שפרע לנוכח או סתם, דלמ"ד דאין בזה מי שפרע, אין ליתן אף מי שפרע סתם, אמרינן דפטור לגמרי ממי שפרע וכמ"ש הב"ח, יט"י כ"ג ש"ס שהביא מחש"י מהר"ם אלשיך (סי ע) דמוכח דס"ל ג"כ דאין בזה חבישה ממון אף בלא קבלת מי שפרע עיי"ש.

מדברי הפוסקים בזה ומוכח ג"כ דתלי כפסין דבריו כג"ל, אבל לדינא ס"ל דהמוחזק יכול לומר קים לי כג"ל.

אמנם נראה כד"ד לכ"ע אין לחייבו בני שפרע, דיש כמה ספיקות בפלוגתא דרבנן, אי א"כ אין אונאה ביוחר מפלגא, כי א"כ יש מי שפרע בקרקעות, ג' א"כ יש מי שפרע במחאה, ואף דגם בס"ס אין מוילין מיד המוחזק לרוב הפוסקים, עיי' ד"ג (כלל ק"י"ב), מ"מ כיון דכדון לגבי מי שפרע, דיש גם פלוגתא דרבנן, א"כ הוי חבישה ממון כג"ל, י"ל דלכ"ע אין יכולין לחייבו בני שפרע, ונריבין אנתנו לאחר לעיקרא דדינא א"כ ה"י כ"ל קצין כג"ל.

והנה למעשה נררנו עיי' עומדים לאותו דבר דכ"י צ"כחז כ"ל חוקק שטר עפ"י מעבג המדינה ג"כ ופסקו עפ"י זה.

רא"כ לפי"ד דס"ל להקפידה ופ"פ כג"ל, גם כד"ד אין על המחזר חוב מי שפרע אף א"כ האינו חוזר שוחא, אמנם שוב ראיתי בני משפט שלי (סי ר"ד סעי ב') דכה"ג דנזכרי הב"ח הי"כ הי"כ והמוכר משחק והלקח חוזר. מחויב הלקח לקבל מי שפרע שלא לנוכח אף בנזון דוד"י דהוי פלוגתא דרבנן ופ"פ, וש"ס בקונטרס משמרה שלי (אות ע) הביא

סימן קמח

בענין אם מותר למסור לשלטנות את אלו המסכנים עוברי דרך עיי' זהירות בהנהגתם בכלי רכב

בס"ד, ירושלים ע"ה"ק ת"ו יום ג' שלח תשמ"ב לפ"ק. שוכ"ס א"כ ה"ג החסיד המופלג בתור"ד מוה"ר משה שמואל א"י ז"ל בא"ך שליט"א פנה"ק ת"ו.

הנני בזה ע"ד שאלתו היות שיש כמה הנדנים בכלי רכב באופן המסכן את כל מי שנמצא לידם ברכיב, או בכלי רכב המנועים להם, עיי' כמה ופ"פ אצ"פ שחשבו במכתבו. האם מותר למסור לשלטנות, אשר בדרך כלל מענישים אותם בקנסות פסולים, או בשלילת הרישיון נהיגה לתקופה ספויימת או במאסרים, למסן ישמעו ויראו וימנעו מדברים המסכנים את הציבור ואף דעפ"י הלכה אסור למסור גופו או מסונו של ישראל לקראתו, אבל מי שסכנו הציבור אינו בכלל זה, ופ"פ בא"ר ברמב"ם (פ"ח מה חובל ופזיק) ופ"פ (ח"ט פ"ה שפ"ח פ"ה י"ב) "שכל המצר הציבור ומצערן מותר למסרו כדי עכ"מ להסותו ולאסרו ולקנסו" וכו', דבר ברור שכל אלו שנהנים באי זהירות ובצורה מפקרת מכנישים לפיכך בפשות את כל מי שנמצא במסדר להם, והלא נצטוו להתרחק מהסכנה, וכל דבר המביאים לידי פגנה, ואולי עיי' נקפות אמצעים ופעולות נדרש נה"ק את הסכנה ויתמקמו האסורות עכ"ל.

ולא מלאחי, כי הראו מקום למשי"כ (כ"ס) ג"י יחיד כג"ל, לדברי הש"ס (גיטין ד"ז) דשלח לי מד עוקבא לר"ח בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות מהו, שרטט וכחז לי אמרתי אשמרה דרכי מחשבה בלשוני אשמרה לפי מחסום צעד רשע לנגדי (תהלים ל"ט) וכו', שלח לי קול מלעז לי טובא וכו', שלח לי דום לך וגר וכו' הש"ס עליהם לזכימ"ד וכו' כלום מלאייהם וכו' כג"ל. והר"ף בהלכות (פרק הגזל) סיים עיי' ח"ל שמשין מיני דאפילו במקום אשר אסור למסור בר ישראל בין בגופו בין בממונו עכ"ל, וכמ"ש בהר"ע על הרמב"ם ש"ס, ואלו למשי"כ הרמב"ם (כ"ה"א) ג"י ליבור לא כתבו שום מקור, וכן כ"מ ש"ס לא כתבו שום מקור, ואף כ"מ (ח"ט סי' שפ"ח) על מה שהביא העור שם דברי הרמב"ם כג"ל, כתב רק מקור דיונא דיהוד כג"ל, אבל לא על משי"כ בליבור, וכן כ"מ ש"ס (סעי ע"י) דהניח דיונא דיהוד כג"ל, לין הגרי"ל מקורו לש"ס (גיטין) כג"ל, ואלו שם (סעי י"ב) שכתב כ"מ ש"ס דיונא דליבור, וז"ל כל המילר (כן הגיה בש"ך והגרי"ל ש"ס) הליבור ומלשון מותר למסרו ביד עכ"מ וכו', לא הראה שום מקור לכ.

אמנם ראיתי שם (סעי י"ב) צ"כחז הגולה, וז"ל: ש"ס (ר"ל ברמב"ם) ולעני"ד שגם זה למד מצרייתא הכחז עכ"ל, ור"י כ"מ צ"כחז בלוח הקודם, שז"ן המקור (לפ"פ י"א), צרייתא האפיקורסים והמוסרים מורידין ואלו משלן פ"ב דע"ז דכ"י פ"ב עכ"ל, ונראה צ"כחז ש"ס לו הגירסא כ"מ ש"ס כל המוסר וכו' כמו שכתב לפנינו בלא הגה כג"ל, דשפיר י"ל המקור בצרייתא כג"ל, וז"ל ש"ס סי' לו ג"כ

הנה ברמב"ם (כ"ט) איתא אסור למסור האדם ביד עכ"מ בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו היה מילר ומלעז וכו', ואח"כ (כ"ה"א) כתב, וכן כל המילר לליבור ומלשון מותר למסרו ביד עכ"מ להכוחו ולאסרו ולקנסו וכו' כג"ל. והנה חשחתי בנושאי כלום להרמב"ם לברכות המראה מקום להחילתן בין יחיד לציבור

הגורם ברמב"ם, אבל לפי הגירסא כן המילר יכו, אין שייכות לברייחא הג"ל.

ובנתי בספרים ימלתי את שאהבה נפשי, באצונתו שראו את החידוש, ה"ה הגאוני שלום החת"ם והכת"ם ז"ל (בספריהם על חס' גיטין), שהעירו שם (גיטין ד"ז) על הרמב"ם דמלער לניצור, דושאי כניו לא הלאו מקום לדן זה כג"ל, וכחכ החת"ם משום דמשמע מסיגין (גיטין) שם, דאי לאו דהוב נ"י הלנה פ"י השכס יהערב ה"י מותר נניסרו, וזה ש"ך ציהוד נעלמו, אצנ לניצור קדירא דבי שוחפי מי יערוב ויבכה בעד כולם, ע"כ מותר נמוסרו עיי"ש, ואחריו בא בני הגאון הכת"ם בספרי (גיטין) שם, ימינא אח דברי אציו הגאון ז"ל, יכתב וז"ל ואלמיז ז"ל צהודישי נתקפה מניל הרמב"ם הא (דמלער לניצור מותר נמוסרו) ונדחק, והניל כשנדקדק בשון קרא בעוד רשפ לנגדו, חיצת בעוד קשה וכו', יניל דהרה ננו צאק דלא שם לפי מחסום רק כ"ז שלא הרשיע רק נגדו, אצנ כשליער נרציה, וכך דרכם של רשעים וכו' מרעה אז רעה ילאו להרע וילער רבים לא כחשתי עוד וכו' כ"ד, והרי שניהם נהנונו נדרר אחד שאלאו מקור לדברי הרמב"ם כ"ל בדברי הש"ם (גיטין) כ"י, ובזה יהי ראי' לדברי הריב"ש כדנכלן.

דהנה ראיתי בחש"י הריב"ש (סי' רי"ט) שכחצ צאלמט ההשוכה, וז"ל גב מה שאמר נגד המוקדמין א"ן ראו להקרא מסיבה וכו' אבל מכל מקום צהמשך מן הדברים הם נזק להקבל והוללות ונכח צהמשפט שם זקני עמו זש"י, לא ימלט שמעון מהיית מילר ימלער הניצור צאלמו הדברים ההם, וראוי להשגש על זה כפי מה שיראה בעיני הכ"ד כמ"ש הרמב"ם (פ"ח מה' חובל ומזיק), וכן כל המילר לניצור ומלער אחתם מותר נמוסרו ביד "השופטים" להגיתו ולאסרו ונקנסו אבל מפני אשר יחיד אסור נמסרו כ"כ וכן אם יראה בעיני הכ"ד שהדור פרוץ יכו ונפי לורך ילאו נהעניש יוחר מן הדון משום מגדר מילתא וכו' הרשות בידם וכו' כ"ל, הנה שיה לטון הרמב"ם שכחצ "ציד השיצדי ניכסיה", והריב"ש העתיק ציד "השופטים". ואזני משום דנידונו דנו רק על השונה, צדנר נמוסרו ניד השוכ"ם, וכה דיוו של הריב"ש הג"ל, הביא ג"כ הרמ"א (סי' שפ"ח סעי' ט"ו), וצמוסגר ליון המראה מקום להריב"ש הג"ל, ולחשובה הרמב"ן (סי' ר"מ), והנה צתי הרמב"ן שם צנידונו דן רק משום מגדר מילתא ונ"ה הזכור מדברי הרמב"ם הג"ל שיר"ש.

ודאחאן מן דברי הריב"ש דאף צדברים צעלמא של חירוף וגידוף ש"ך הא דהרמב"ם הג"ל, דכל המלער לניצור וכו', והרי כל זה אחי שפיר מאד לפ"ד החת"ם והכת"ם דמקור מקומם עהור של דברי הרמב"ם הג"ל, צדברי הש"ם (דגיטין) הג"ל, דפירש"י העומדים פני להרף ילדוף, דש"מ תרחי, אי דניחוד משום אשר של דברים אסור נמוסרו, צי דמשום אשר הניצור מותר נמוסרו אף לעכ"ם אף רק משום חירוף וגידוף כ"ל, וא"כ מ"ש לעונשו עיי' ישראל צדברי הריב"ש.

וב"ז אף לרווחא דמילתא דיש לראות מכ"ז עד כמה שקדו רבנן על אשר הניצור, ומכש"כ צד"ד, והנה צסמ"ע שם (סי' ל') כהנ על דלער יחיד, וז"ל והיוו דוקא מפני אשר דעלמא, אבל מסרו צמוטון, וכש"כ אם יסרו צמכות ועינש הגוף מותר כמ"ש צס"ע צכהנ ועד"מ ס"ע יע"י בעיר סי' חכ"ה סי' עכ"ל, וכהנ כ"ז ש"מ ג"כ מהא דגיטין שם, צמ"ש צהת"ם שם, דאש"ג דמחה שפירש"י שם העומדים פני להרף ונגדף, ז"ל משום שהלמת כך ה"י צגינצא, אצנ מהא שפירש"י שם, אקרא בעיד רשע נגדו, מריצני ומקויטני, מוכח דפשיטא לרש"י דאם ה"י מלערי צמוטין וזיוף מותר נמוסרו, וז"ל לריך נהכסיה ולהעריב כי הנהא להורגך השכס להרגו, יכ"פ הרמב"ם (פ"ח מוחבל ימזיק ה"י"א) וכו', אבל יפני אשר יחיד אסור נמוסרו וכו', משמע מלער בעלמא, אצנ נפסידו מותר נמוסרו שלא יפסידו כמ"ש הרמ"א (סי' שפ"ח סעי' ט"ו) וש"ך שם (סי' ק"ט וכו') עכ"ל.

והנה ז"ל הש"ך שם (סי' ס"ג), דוקא אשר יחיד (יע"ל (סי' מ"ג) דמי שרגיל להנה מותר נמוסרו נה"ג שלא יכה עוד) אבל צמוסר ליחיד דיו צמוסר לניצור. מיכה אפשר דהרמב"ם דס"ל דאם כנר מסר אין מיסרין אחי א"כ כוחק צמוסר, ס"ל דצמוסר לניצור אפילו נא כוחק מותר נמוסרו ציד עכו"ם עכ"ל, ולשיטתו שם (סי' ק"ט) והנה צלשין הממחר דצמקום "כל המוסרי הניצור, ז"ל "כל המלרי כ"ל, דצמוסר אף ציחיד הדון כן, ונראה דלא נהכוון החת"ם שם דהראה מקום גם (לסי' ק"ט) עכ"ל.

והנה הטעם דצמוסר הוא משום שיש לו דין רודף כמ"ש צרמ"א שם (סעי' י"ב) וצסמ"ע שם (סי' ק"ט) עיי"ש, ודיון רודף מצולר שם צש"ע (סי' חכ"ה ס"א), דכל ישראל מליוון להג"ל, כפי סדר ההלכ המצולר שם, וכחצ שם הרמ"א דמי שמוסר רבים כגון ששוסק צזויפוס דיו כרודף ומותר נמוסרו למלכות, יכ"כ שם (סי' שפ"ח ס"ב), דמי ששוסק צזויפוס ויש לחוש ש"יק לרבים מחרין צי שנה יעשה ואל איוו משהו יובגין נמוסרו וכו', וצהגרי"א שם (סי' חכ"ה) כתב אש"פ שאין כוונתי לסכן כמו צעיצדא צסוף צ"ק עכ"ל, יר"ל מה דליחא שם (דק"י ע"ב), הווא גצרה דאקדים יאסיק חמרא למצרה וכו' צעי לאצנוצני אחת הווא גצרה מנה ל"י נחמרא (דחפו לחמור) דהווא גצרה ושד"י להרא וצנצ אחת נקמ"י דרצב פטרי וכו', ז"ל האי מעיקרא רודף היו וכו' עכ"ל, וכ"ש צרמב"ם (פ"ח מה' חובל הטי"ו) עיי"ש, וצש"ע (סי' ש"פ סעי' ד' וצכהנ) טיי"ש, והרי שם לא כוון לסכן ומ"מ הו"ל דין רודף כ"ל.

ונבוא נגד"ד, דפשיטא דנוסע צמהירות מופרזת אשר לא יוכנ לעלור את הרכצ צרינע שילטרך לעלור מצני לגרוס אסון, שהזכיר כ"מ צמכתו, דדינו כרודף, דהרי אף צכהנצ פחות מזה, כתב צחש"ר הר"ש"ש, היצא בעור (חומ"ת סי' שפ"ח), וז"ל מה שטושן שהוא פטור כיון שהוא צרה"ר וכו' לניזק לצמוד עלמו, לאו טענה הו"ל, ששאק לו לחץ צרה"ר,

ואפילו ברגליו, שיכול לעמוד כשיראה, כי יש הרכב
 סוס שאין לו לרוץ במקום שביא רוכבין, שמה לא
 יוכל לעמוד כשיראה, ונמצא שפושט בו ומחיק בגופו
 הוא, כיון שרוכב על גוף הכבמה ומחיק בגוף הכבמה
 או בלחוקף שפלו לחייו לשלם כל מה שיזמנו בית
 דין וכו' עכ"ל, וכ"כ בש"ע שם (סעי' ה' ע') ופי'
 בסמ"ע שם, וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו כמו בנד"ד
 בנסיכה ברכב צמחורות מופרחת ד"ש לו דין מחיק
 ממש, ואם הוא נוסע באופן היולא מכלל השיעור
 הניתן יש לו צד דין רודף, ואם אחרי ההתראה
 והאזהרה הוא ממשיך כרגילו, מותר נמוסרו
 לשלמותו, — וזמנו בן פשיטא במה שזכר עוד
 במכתבו, כגון באינו שולר הרכב בשעה שמסומן
 עצרו, שיוכלו הולכי רגל לעבור הכבוי, וכן ברכב
 כבא מתוך אחר לנסוע, או שסוקף רכב אחר בצורה
 המסכנת, — אי שמוכר רכב מבלי שצדף את הבטיחה
 שידע לנהוג ברכב ולשלוע עליו צמה האורך —
 דכל אלו בכלל רודף המסכן עצמו ואחרים, ואף אם
 אין כוונתו לסכן הוי בכלל רודף כ"ל

וגם בכלל, אם מעמיד את רכבו בצורה המסכנת
 את הולכי רגל, או על המדרגה שמאלץ את
 הולכי רגל לרדת על פני הכבוי שזה מקום מיועד
 עבור נשימה כלי רכב ומסוכן עבור הולכי רגל
 וכי"ז שהזכיר במכתבו, כל אלה יש להם דין כמו

חופר ברכ"ר, וכמבואר בש"ע (ח"מ סי' ת"י),
 דאפילו שפך מים ברכ"ר והחלק בהם אחר חיוב
 עיר"ש, ושד' יש צד, אף אם יהי צרשותו דבר שיש
 בו סכנה. משום לא חשים דמים בניחך, וכמבואר
 ברמז"ם (פ"ח מה' רוחה ושמירה נפש) ובש"ע (סי'
 חכ"ז), ופי' שם (סעי' ה') דכל ממשול שיש בו
 סכנת נפשות מלוח עשב להסירו ולהשמר ממנו
 ולהזכר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושומר נפשו,
 ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה
 ביטול מלוח עשב ועבר בלא חשים דמים עכ"ל,
 וכמבואר עוד ברב"ע צד בכמ"ק בש"ע וש"ע
 ופוסקים.

אמנם כמבואר בש"ע בכל אלו הדיונים בין ברודף
 (בסי' חכ"ה) ובין במוסר (סי' שפ"ח סעי'
 י') ובין בטוסק בזופים שם (סעי' י"ב) ובשאר
 מקומות, דקודם שימסור אותו לערכאות לריכס
 התראה, בן בנד"ד אין לעשות מעשה בלא התרחת
 ב"ד, ובכן יש להבסקנים במלוח א של הללה נפשות
 לבוא לפני ב"ד ולהניע הלתתם לפניכם, ויכ"ר שחפץ
 ד בידכם ילניה וכאשר ילא דבר כביד יסכימו ג"כ
 מן השמים לטונת ותקנת הרבים.

והנני צד דושכ"ע והוחם בזהמתי ברכות.
יצחק יעקב חיים



השמטה לסי' ס"ב ע' קכ"א ד"ה ומ"מ

וכל הגראה עמו וכל הסמוך לו וכו', ואם אין ביניהם
 לא קאי אלא אסמוך בלבד, וכתב שזה דבר מוכרח
 בגמ' וכו', אבל מה נעשה הטור כתב וז"ל: וכן
 חכמים הסמוכים וכו' או שנראים וכו' ובלבד שלא
 יהיו רחוקים יותר ממ"ל, ואם באנו לומר שגם
 נוסחת הטור נתקן וכו', מה נעשה לתרין וכו', ועלינו
 ליישב לשון הגאונים תאלה אשר מפתים אנו חיים
 וכו', וליישב זאת הקושיא ראיתי לתביא לשון הגמ'
 ולפרש אשר בטבע וחלוקה אפשרות, בש"ק דמגילה
 (ב' ע"ב) אמר ריב"ל כרד וכל הסמוך לו וכל
 הנראה עמו נדון ככרד, ועד כמה א"ר ידמי כמחמתן
 לטבריל מ"ל, ואחר מכאן אמרו (ג' ע"ב) גופא אמר

ע"ד מה שיש סוברים דיש לחשוב השיעור מסוף
 כל העיבורים וגם שהמדידה היא מדידה
 ישרה אידית, תנה בנוגע לשיעור מ"ל בד"ן סמוך
 להכרד המוקף, מפורש יצא מדברי הפוסקים, דל"ה
 מדידה אידית, וכמבואר בדברי הכ"מ (הלכות
 מגילה פ"א ה"י) על משי"כ ורמב"ם שם, ונדך וכל
 הסמוך לו. וכל הגראה עמו, אם אין ביניהם יתר על
 אלשים אמה הרי זה ככרד וקוראין בחמישה עשר
 עכ"ל.

והכ"מ אחרי שהביא דברי תרב ומגיד ז"ל שבטותת
 הספרים כן, וכתב שהטותתא תאמיתית כרך